

SPACING / RAZMICANJE

naming / IT war imenovati / O ratom

UČITELJ NEZNALICA I NJEGOVI KOMITETI, BILTEN BR. II NOVEMBAR 2011.

DVA RATA

Ivan Kralj

Nakon punih dvadeset godina od prvog ispaljenog metka na prostoru nekadašnje Jugoslavije, sasvim je jasno da se paralelno sa ratovima koji su tada otpočinjali, vodio još jedan, naizgled stihijski ali ipak dobro organizovan i vrlo efikasan rat. Reč je zapravo o privatizaciji ili kako se ekonomski eksperti elegantno izražavaju, tranziciji društvenog vlasništva u privatnu svojinu. I u ovom ratu u pozadini, kao i u onom prvom ratu bilo je i pljačke i zlostavljanja, mnogi su ostali bez osnovnih uslova za egzistenciju, mnogi su emigrirali. Imam zapravo utisak da je ovaj prvi rat o kome govorim, a koji se vodio po šumama i gorama, gradovima i selima naše zemlje ponosno, predstavljao neku vrstu, antiljerske pripreme za ovaj drugi tranzicioni rat. Svake ko je doživio ozbiljan antiljerski napad jasno je o čemu govorim, a za one koji su srećom ostali uskraćeni za takvo iskustvo, da pojasnim: Antiljerska priprema osim uništavanja žive sile (zapravo u slučaju naših skorajšnjih ra-

tova, češće neudržnih civila) ima za cilj da oslabi borbeni moral neprijatelja, a oni koji prežive, posebno ako im je to prvo takvo iskustvo, ostaju u šoku, pri čemu mnogi od njih nisu više u stanju da adekvatno reaguju na ono što sledi. Po istoj analogiji odvijala se i privatizacija u mojoj nekadašnjoj domovini i svim njenim sledbenicama. Radni ljudi i građani, seljaci i poštena inteligencija (kako se to nekada moglo čuti) nekadašnje SFRJ, zatečeni građanima radnicima i svim užasima koje je on doneo sa sobom, nisu stigli ni da shvate šta im se zapravo dešava, a već su ih na kapijama fabrika i preduzeća u kojima su godinama radili dočekali neki novi radnici obezbeđenja ili stari portiri koji su im, izbegavajući da ih pogledaju u oči, saopštavajući da za njih, tu više nema mesta. Naravno bilo je i srećnijih primera ali su oni prvi ipak češći slučaj.

Dobro se sećam jednog razgovora svog oca '91. godine sa par drugara iz fabrike. Tada je jedine od njih najviše opisao apsurd situacije u kojoj su se tada našli. „Pa kako oni to misle da kupujemo po komadić fabrike koju smo godinama gradili. Kako da kupim nešto što je moje. Mi smo to za-

jedno stvarali“. Eto dileme socijalističkog samoupravljača, neplaćiva u vodama akcionarskog prava. O snalaženju u takvim okolnostima nisu mu pričali na dojučerašnjim partijskim sastancima kolektiva niti na zborskim radnih ljudi. Isto tako, često sam te '91. i '92. godine mogao čuti reči mnogih rezervista, a još češće dobrovoljaca, koje su zapravo govorile o njihovoj motivaciji za odlazak u rat. „Kako neko može da mi oduzme moju zemlju. Moju Jugoslaviju“. Naravno bilo je i onih koji su odlazili vođeni drugačijim motivima. I, gle čuda, onima koji su bili spremni da brane integritet i teritorijalnu celovitost tadašnje „Juge“, ta ista država je odmah ponudila oružje i sve moguće puteve i prečice da to i učine. Pa čak i onda kada sama nije priznavala sopstvene ukešade u tim ratovima. A kada su ti isti ljudi (pod uslovom da su uspeli da se vrate živi, o traumama da i ne pričam) kao i drugi koji su imali sreće da se ne nađu u ratu, trebali da ostvare pravo na svoj „komadić“ u privatizaciji, te držve nigde više nije bilo. Odvijala se za svoje adrese za sve one koji su ostali uskraćeni za svoja prava po osnovu rada, ostavljajući ih na

milost i nemilost onima koji su znali da love u lutnom. A takvih je na ovim prostorima uvek bilo, a tada ponajviše. Odjavila se ta država i za većinu veterana svojih najčešće nikad priznatih ratova. Ostavila ih je da se sami nose sa posledicama svoje ratne traume, gubitkom posla i teškoćama da se prilagode civilnom društvu. Nismo mi jedina nacija koja je doživela tako težak poraz. Sa takvim iskustvom morali su da se nose Nemačka, Japan i Italija posle Drugog svetskog rata. Ipak osnovna razlika između njih i post-ratne Srbije je ta što su pomenute zemlje i njihovi veterani dobili šansu da rade i stvaraju jedno novo društvo i privredu. Tu šansu pružili su im upravo oni koji su im do juče bili ljuti neprijatelji u ratu. Izgubili su rat ali ne i poštovanje svojih neprijatelja. Rad je bio ono što je poput najefikasnije psihoterapije pomoglo veteranima poraženih strana da ponovo nađu izgubljeni smisao. Rat zapravo kod ljudi i dovodi do toga da oni izgube smisao svoje egzistencije i veru u baštine vrednosti. Dobijajući šansu da rade, ti veterani su vraćali izgubljeno samopoštovanje i smisao života, postajali su dobar model

svojoj deci i svi su bili na dobitku. U Srbiji je sasvim drugačija priča, ljudi po povratku iz rata nisu dobili takvu šansu. O razlozima ne bih, predugaje priča.

U vreme osamdesetih godina prošlog veka, a i koju godinu kasnije za sebe mogu s pravom reći da sam tada bio prvi filmovf sofišticiranog ukusa. Gledao sam sve što sam smatrao vrednim iz tadašnje produkcije mada su mi favoriti bili filmovi iz sedamdesetih godina. U to vreme sam često, slušajući dijaloge u američkim filmovima mogao čuti da likovi međusobno, jedni druge pogrdno nazivaju luzerima, gubtnicima (you are a loser). Shvatio sam da je reč o najtežoj uvredi mada mi nije bilo baš najjasnije zašto se na taj način vreduju. Pomišljao sam, koliko je zapravo načina da se neko izvedra i kako je samo naš jezik bogat (barem u smislu pogrdnog vokabulara). Pretpostavljam sam da je reč o kulturološki razlici uslovljenoj društveno-ekonomskim odnosima u SAD ali nisam zapravo bio svestan koliko je ona viseda teška i mučna za onog kome je upućena, koju količinu nemoci i očaja ona nosi u sebi. Sada mi je mnogo jasnije značenje reči gubtnik (luzer), ona je dobila svoje pravo značenje u današnjoj Srbiji, u post-ratnom društvu, društvu u kome su u ekonomskom smislu podeljene karte su, a sledetka podela se ne nazire. Ne treba puno razmišljati da bi se krenulo sa nabiranjem svih onih koji su tokom proteklih dvadeset godina stekli reputaciju gubtnika: radnici, veterani izgubljenih ratova, ... Nastavite niz.

Autor je ratni veterani, psiholog i psihoterapeut.

O REHABILITACIJI ĐENERALA DRAŽE MIHALOVIĆA, NJEGOVIH ČETNIKA I DRUGE BRATJIE, OPET

Prvi deo

Dragomir Olujić Oluja

S kim ste bili kad je gmelno?

Srbija se – rušenjem spomenika i brisanjem imena ulica, izbacivanjem iz udžbenika istorije i čitanki junaka i značajnih datuma iz NOB-a, kao i neobeležavanjem događaja „na domaćem terenu“, ali i nedodaskom na međunarodna obeležavanja – podsetimo se! – Aušvic u Moskvu, najblaže rečeno, stidi i odriče svoje stvarne anti-fašističke borbe, jedne od važnijih poluga evropskih integracija, a rehabilitujući poražene, kvistlinške i kolaboracionističke snage pokušava napisati svoju novu, kao anti-fašističku „biografiju“ utemeljenu na antikomunizmu i „zaboravu“ istorije.

Zakon o rehabilitaciji iz aprila 2006. godine, na kojem je nekoliko stotinama ljudi (na ovaj ili onaj način izrečena) kazna učinjena ništavnom, i dalje važi, jer je predlog novog zakona povučen iz procedure i čeka „bolje“ odgovore na brojne amandmane! „U prvog verziju nije bilo jasno ko su sve saradnici okupatora. Sada u prvom članu piše da na rehabilitaciju nemaju pravo pripadnici okupacionih snaga, saradnici, kvistlinške formacije“, kazao je onomad u „Danasu“ Meho Omerović, poslanik SDPS-a, partije koja je imala najviše zameri na predlog zakona. Predloženi zakon pravo na rehabilitaciju neće imati osuđeni za ratne zločine i njihove porodice. „Znači potomci Draže Mihailovića, Milana Nedelca, Dragiše Cvetkovića, Dimitrija Ljotića i ostalih ratnih zločinaca

nemaju pravo na rehabilitaciju“, dodao je. Uz to, poslanik Omerović ustvrdio je da motivi predlagača ni u ovom slučaju nisu u rehabilitaciji na desetine hiljada prisilno mobilisanih tokom Drugog svetskog rata u različite (paralovne) formacije, nego da će „od ovog i Zakona o restituciji koristiti imati samo naslednici bogašavini destrukturalca, od kojih su mnogi saradivali sa okupatorom“. Pritom, „nekome se mnogo žurilo, pa je javnosti predstavljeno da je ovaj Zakon uslov za dobijanje statusa kandidata za članstvo u EU, što nije tačno“, zaključio je on.

Pritom, i dalje, pa i u okončanom postupku, nije jasno da li je reč o krivično-pravnoj ili o političkoj rehabilitaciji, odnosno da li je ovaj zakon pravni akt ili politička deklaracija? Odgovor na to pitanje već leži u važećim normama srpskog prava, naravno i u normama međunarodnog krivičnog prava.

Naime, krivično-pravna rehabilitacija je već regulisana Krivičnim zakonikom Republike Srbije, a postoji i u odgovarajućim zakonima drugih zemalja. No, KZ postavlja za rehabilitaciju dva uslova: ona se daje, prvo, samo licima osuđenim na kaznu zatvora do pet godina, dakle ne i osuđenima na strože kazne, i drugo, samo na molbu osuđenog lica, a ne i na molbu njegovih srodnika ili trećih lica, što znači da posle smrti osuđenog nema rehabilitacije. Upravo ova dva uslova su tvorcii ovog specijalnog zakona hteli da zaobiđu, jer po Krivičnom zakoniku – videli smo – nije moguće rehabilitovati pripadnike četničkog ili drugih pokreta i grupa, kojima su izrečene duge zatvorske kazne, odnosno smrtna kazna, i koji većinom više nisu u životu, uključujući i njihovog komandanta, Đenerala Dragoljuba Dražu Mihailovića.

Zatim, pripadnici četničkog pokreta, sve

sa Dražom Mihailovićem, mogli su biti rehabilitovani i primenom Zakonika o krivičnom postupku, čašnije primenom instituta ponavljanja krivičnog postupka (ali) po strogo propisanim pravim uslovima. Naravno, autori Zakona o rehabilitaciji (2006.) bili su svesni da se četnici (i Draža Mihailović) ne mogu rehabilitovati ni ponavljanjem postupka, jer nije bilo nikakvih lažnih isprava i izjava, nije bilo nikakvih dela sudjela, nema nikakvih novih dokaza i činjenica koji bi te procese doveli u pitanje... Rečju, činjenično i pravno stanje je i danas isto onakvo kakvo je bilo u vreme sudjenja Draži Mihailoviću i drugima, pa je zbog toga bio „potreban“ specijalan zakon o rehabilitaciji.

Jedino što se odonda promenilo jeste „skupštinska odluka“ koja je odlučila da promeni prošlost i, usvajajući ovaj zakon, smatra da, između ostalog, masovno pokolji civilnog stanovništva, detaljno opisivajući tokom sudjenja u presudi Draži Mihailoviću, ili ako to „naši“ rade kao „njihovim“, nisu ratni zločini. Kako je ovo, ipak, u suprotnosti sa važećim zakonodavstvom Srbije, moralo je ono biti zaštićeno donošenjem jedne političke deklaracije pod imenom Zakona o rehabilitaciji.

Najzad, Zakonom iz 2006. krši se i jedno od osnovnih načela krivično-pravne rehabilitacije: zavisnost rehabilitacije od težine izvršenog krivičnog dela. Iako se u Članu 1 kao ključni i jedini uslov za rehabilitaciju propisuje sudjenje iz ideoloških ili političkih razloga, u zakonu upšte nema merila prema kojima sud može da utvrdi da li je neko lice osuđeno iz ideoloških, odnosno političkih razloga ili zbog krivičnog dela ubistva, silovanja ili nečeg drugog, što znači da nije ni predviđeno da se sud u to upušta, niti je ovlašćen za to. Dovoljno je da predlagač rehabilitac-

